

HATÁRON ÁTNYÚLÓ GYERMEKKERESKEDELEM

1. Bevezetés

A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv a következőképpen határozza meg a gyermekkereskedelem fogalmát: „Gyermekek eladásának minősül minden olyan cselekmény vagy tranzakció, amelynek során egy gyermeket egy személy vagy személyek csoportja átad egy másik személynek vagy személyek csoportjának díjazás vagy más ellenszolgáltatás fejében”.¹ Egy gyermek az emberkereskedelem áldozatának tekintendő tekintet nélkül a toborzás, átadás, átvétel, elszállítás, vagy rejtegetés módjára, amennyiben az a kizsákmányolás céljából valósul meg.² A 2011/36/EU irányelv értelmében „A kizsákmányolás magában foglalja legalább a prostitúció révén történő kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszermunkát vagy szolgáltatásokat - a koldulást, a rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot is ideértve -, a bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolást és a szervek kivételét.”³

Az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el a Gyermekjogi Egyezményt, amely szerint „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”⁴ Annak ellenére, hogy az ENSZ fenti Egyezménye megadja a gyermek fogalmát, napjainkban sem beszélhetünk egységes gondolkodásról a gyermekkor tartamát illetően,⁵ a gyermekek kizsákmányolását a védelmi vagy védett kor országonként különböző, változó értelmezései is nehezíthetik, azonban az esetek többségében a fent említett 18. életévet jelölik meg a védett kor határaként.⁶

2. A státuszbeli különbség mint a nemzetközi gyermekkereskedelem mozgatórugója

A gyermekkereskedelem arculata és annak mögöttes mozgatórugóinak jellemzői földrajzi, illetve társadalmi összefüggések szerint eltérnek; az emberkereskedelem áldozatául esett gyermekeket az alacsony jövedelmű országokban gyakrabban használják ki

¹ A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről szóló 2009. évi CLXI. törvény

² Az Európa Tanács emberkeres- kedelem Elleni Fellépéséről szóló Egyezménye. Az áldozatok joga. <https://rm.coe.int/16805d41ee> (Letöltés ideje: 2021.01.09.)

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelv 2. cikk (3) bekezdés

⁴ A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény

⁵ Végh Eszter: Gyermekkatonák – a Sierra Leone-i polgárháború igazi áldozatai. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6414/file/veghezster.pdf> (Letöltés ideje: 2021.04.05.)

⁶ Kállai Krisztina: Az emberkereskedelem kiskorú áldozatait érintő ki-zsákmányolás sajátosságai. <http://www.kodolanyi.hu/kv/cikk/az-emberkereskedelem-kiskoru-aldozatait-erinto-kizsakmanyolas-sajatossagai-864> (Letöltés ideje: 2021.05.09.)

kényszermunkában - ez különösen igaz a szubszaharai afrikai országokra -, ezzel szemben a magasabb jövedelmű országokban az áldozattá vált gyermekeket nagyobb valószínűséggel zsákmányolják ki szexuális célzattal, így tehát arra lehet következtetni, hogy a gyermekkereskedelem jellege az alacsony jövedelmű országokban - különösen Afrikában - látszólag a gyermekmunka szélesebb körű jelenségének része, még a magas jövedelmű országokban ez inkább a gyermekek szexuális kizsákmányolásának felel meg.⁷

A gyermekek kereskedelmi célú kizsákmányolása egy olyan globális probléma, amelyre rendkívül nehéz megbízható statisztikai adatokat találni, azonban becslések szerint a világon minden ötödik gyermek valamilyen formában jelen van a munkaerőpiacon, valamint évente jóval több, mint egymillió gyermek kerül a szexpiacra.⁸ A világ valamennyi pontján fellelhetők a szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem (amely elsősorban – de nem kizárólag - a lánygyermeket érinti) gyermekáldozatai, azonban nagy részük elsősorban Kelet-Ázsiában, Közép-Amerikában és a Karib-szigeteken koncentrálódik.⁹

Nagyságrendileg százhetven millió gyermek végez az ENSZ Munkaügyi Szervezete által „a gyermekmunka legrosszabb formái” közé tartozó munkát, azaz vesz részt fegyveres harcokban, kényszerítik prostitúcióra vagy válik pornográfia áldozatává, bűncselekmények elkövetésébe vonják be, drogkereskedővé képzik, vagy „háztartási alkalmazottként” foglalkoztatják.¹⁰

A transzregionális kereskedelem három fő célközpontja azonosítható, ezek a Közel-Kelet, Nyugat- és Közép-Európa, valamint Észak- és Közép-Amerika. A más régiókból érkező emberkereskedelemben a Közel-Keleten regisztrálták a legtöbb migránst, ahol a felderített áldozatok több mint felét más régiókból csempészték, Nyugat- és Közép-Európában, valamint Észak- és Közép-Amerikában ugyanez igaz volt a felderített áldozatok mintegy 40% -ára. A transzregionális emberkereskedelem áldozatainak származása nagyon változatos, a fő kiindulási régiók Dél-Amerika, szubszaharai Afrika, Kelet- és Dél-Ázsia, valamint Kelet- és Közép-Európa. Míg a fő célrégiók közé a világ leggazdagabb országai tartoznak, a származási régiók jellemzően azok, ahol az országok számos fejlesztési kihívással szembesülnek - ideértve a szegénységet, a munkanélküliséget és az instabilitást, valamint a magas migrációs mozgásokat.¹¹

A világ gazdag régiói több transzregionális kereskedelmet vonzanak az emberkereskedelem áldozatai által nyújtott szolgáltatások, a munkaerő iránti nagyobb kereslet és nem utolsósorban a kizsákmányoló vállalkozásokból származó nagyobb nyereség miatt. Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) és a transzregionális kereskedelem aránya között fellelhető pozitív korreláció azt mutatja, hogy a gazdagabb országok nagyobb arányban részesülnek ilyen fajta kereskedelemben.¹²

⁷ United Nations Office on drugs and crime: Global Report on Trafficking in Persons 2020. United Nations. Bécs, 2020. 81. o.

⁸ Gyurkó Szilvia: A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása –különös figyelemmel a gyermekprostitúcióra. In: OKRI: „Adás-Vétel” Konferencia a prostitúcióról. OKRI. Budapest, 2011. 28. o.

⁹ United Nations Office on drugs and crime i. m. 84. o.

¹⁰ Gyurkó i. m. 28. o.

¹¹ Kristiina Kangaspunta: The Social Etiology of Human Trafficking, Their Global Distribution and Differences. Setting the Scene. 2015. http://www.endslavery.va/content/endslavery/en/publications/acta_20/kangaspunta.pdf (Letöltés ideje: 2022.05.08.)

¹² Kangaspunta i.m.

3. A kísérő nélküli kiskorú mint a határon átnyúló gyermekkereskedelem egyik legveszélyeztetettebb csoportja

Jogi szempontból kiemelkedő jelentőségű, hogy illegális vagy legális migrációról van-e szó; legális migráció során az érintett személyek a szükséges okmányok birtokában vándorolnak egyik államból a másikba, illegális migráció esetén pedig ezek hiányában teszik ugyanezt. Az utóbbi esetben beszélhetünk átszökésről, embercsempészetéről, vagy akár emberkereskedelemről.¹³

Kísérő nélküli gyermeknek minősül az „a gyermek, aki jogszabály vagy az érintett tagállam gyakorlata alapján érte felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett a tagállam területére, mindaddig, amíg ilyen személy/nagykorú személy tényleges felügyelete alá nem kerül; ideértve azt a gyermeket is, aki a tagállam területére történő belépést követően maradt felügyelet nélkül”.¹⁴

Az országukat felnőtt kísérő nélkül elhagyni kényszerülő gyermekek jelentős számban válnak gyermekprostitúció, gyermekkereskedelem áldozatává.¹⁵ A kísérő nélküli kiskorúak jellemzően embercsempészek segítségével jutnak el Európába. Családjaik mondhatni „vakon” bíznak meg abban - és nem utolsósorban jelentős összeget fizetnek annak -, aki megígéri, hogy eljuttatja gyermeküket valamely Nyugat-Európában élő ismerősükhöz, családtagjukhoz. A legtöbb esetben a családoknak nincs más lehetősége, mint hogy a gyermekük sorsát egy ismeretlen személyre bízva reménykednek abban, hogy ez a személy ígéretét megtartva épségben eljuttatja gyermeküket a kívánt országba, sajnálatos módon azonban ezen gyermekek közül a legtöbben a gyermekkereskedelem, gyermekmunka, gyermekprostitúció áldozatává válnak, a legfiatalabbakra leselkedő legnagyobb veszélyt pedig az illegális örökbefogadás jelenti.¹⁶

4. A kiskorúak jogellenes külföldre vitele

Nem képeznek önálló jogi kategóriát a kiskorúak jogellenes külföldre vitelét magába foglaló cselekmények sem a magyar, sem pedig más államok joga ilyen definíciót nem tartalmaz. Ez egy speciális gyűjtőfogalom arra vonatkozóan, amikor egy kiskorú személyt más szermélyek a származási vagy az aktuális tartózkodási helye szerinti állam határán kísérelnek meg átvinni annak jogszabályainak megsértése mellett.¹⁷

¹³ Szűcs Lászlóné Siska Katalin: Nemzetközi menekültjog, migráció és menedékjog a magyar és az uniós jogban (kézirat). Debrecen, 2008.

Forrás: http://www.law.klte.hu/jati/tanszekek/nemzetkozi/tse/tse_nki_lev_es_nappalieloadas_menedekjog_08-09-1.pdf 2. o. Idézi: Karoliny Eszter - Mohay Ágoston: A nemzetközi migráció jogi keretei. http://www.solidalapok.hu/solid/sites/default/files/IDResearch_Itt%20vagyunk!_2.pdf (Letöltés ideje: 2021.05.09.)

¹⁴ Gyermekjogi Bizottság: 6. sz. általános kommentár (2005): A származási országukon kívül tartózkodó, kísérő nélküli és felnőtt családtagjaiktól elszakított gyermekekkel való bánásmód, 2005. szeptember 1., CRC/GC/2005/6, III. szakasz, 8. pont. Idézi: EASO: Gyakorlati útmutató a gyermek menekültügyi eljárásokban érvényesítendő, mindenek felett álló érdekéről. 2019. 54. o.

https://easo.europa.eu/sites/default/files/Practical_Guide_on_the_Best_Interests_of_the_Child_HU.pdf (Letöltés ideje: 2021.05.09.)

¹⁵ Kálmán Renáta: Ki vigyáz rájuk? Avagy a kísérő nélküli kiskorúak helyzete napjainkban. Állam- és jogtudomány 2019/4. 71. o.

¹⁶ Kálmán i.m. 86. o.

¹⁷ Székely Zoltán: Kiskorúak jogellenes külföldre vitelének jogi aspektusai. Határrendészeti Tanulmányok 2017/3. Különszám. 46. o.

A kiskorúak jogellenes külföldre vitele egy olyan globális probléma, amely mindennapi életünk példái alapján joggal tekinthető a magyar társadalom és az Európai Unió számára fontos, aktuális problémának. A múltban, illetve a napjainkban zajló eljárások szabályaiban és gyakorlati végrehajtásában lényeges különbségek vannak aszerint, hogy a jogellenes tevékenység a határon átnyúló családjogi ügyszó, az emberkereskedelemhez, az illegális migrációhoz, a menekültek védelméhez, vagy valamely más kategóriához kapcsolódik-e.¹⁸

A kiskorúak jogellenes külföldre vitele olyan speciális gyűjtőfogalom, ami az integrált határigazgatás, a nemzeti és uniós határbiztosági rendszerek, valamint a határon átnyúló emberkereskedelem elleni küzdelemben részt vevő hatóságok feladatkörének szemszögéből határolja körbe azokat a jogellenes cselekményeket, melynek részeként, céljából vagy eredményeképpen egy kiskorú átlépi egy adott országot - például Magyarországot - államhatárát.¹⁹

Magyarország az emberkereskedelem cél-, és tranzit országának is tekinthető, így tehát szorosan összefügg a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének kérdéskörével is.

A modernkori rabszolgakereskedelem az emberi jogok egyik legsúlyosabb megsértése, amely a migrációhoz hasonlóan globális problémaként jelenik meg, így nem csupán az egyes országokat érinti, hanem a szervezett bűnözéshez való szerves kapcsolódása révén az egész világot. A kapcsolódási pont a migrációval is egyértelműen észlelhető, mivel a migrációs folyamatokban megjelenő személyek kiszolgáltatott helyzetük révén gyakran válnak az emberkereskedelem áldozatává.²⁰

Az emberkereskedelem áldozatai között az egyik legkiszolgáltatottabb kategóriába a kiskorúak tartoznak, azonban a rendkívül magas látencia miatt nem állnak rendelkezésre pontos statisztikai adatok, de egyes becslések szerint világszerte kb. egymillió gyermek esik áldozatul szexuális kizsákmányolásnak, illetve 170 millióval végeztetnek illegálisan akár megterhelő fizikai munkát is. Az áldozatok elsősorban a világ fejletlenebb régióiból (Kelet-Európa, Latin-Amerika, Délkelet Ázsia, Afrika,) kerülnek ki, de egyre többen válnak áldozattá Ukrajnában, Oroszországban, Romániában, Bulgáriában és Albániában. Számos esetben - megélhetési források hiányában - a gyermek családja maga bocsátja a gyermeket az emberkereskedők rendelkezésére.²¹ Példának okáért előfordul az is, hogy a szervezett bűnözői körök pénzkölcsönöket alkalmaznak adósságukba taszításukhoz, a rendkívül magas kamatlábak megakadályozzák, hogy a családok kifizessék adósságaikat, és az emberkereskedők arra kényszerítik őket, hogy gyermekeiket adják át adósságaik fejében.²²

Jellemzően az emberkereskedelem áldozatává váló gyermekek nehéz társadalmi-gazdasági háttérből származnak,²³ az emberkereskedelmi-hálózatok a szociálisan és gazdaságilag hátrányos helyzetű családokat célozzák meg.²⁴

¹⁸ Varga – Kui i.m. 135. o.

¹⁹ Székely i.m. 46. o.

²⁰ Varga János - Kui László: A határrendészeti szervek tevékenysége a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének megakadályozása érdekében. Határrendészeti Tanulmányok, 2017/3. Különszám. 137. o.

²¹ Varga – Kui i.m. 138. o.

²² Fighting child trafficking: a main priority for EU law enforcement

<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/fighting-child-trafficking-main-priority-for-eu-law-enforcement> (Letöltés ideje: 2021.03.31.)

²³ Fighting child trafficking: a main priority for EU law enforcement

<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/fighting-child-trafficking-main-priority-for-eu-law-enforcement> (Letöltés ideje: 2021.03.31.)

Rendkívül nagy a látenciája ennek a jelenségnek, hiszen az esetek nagy részében az áldozatoknak nincs lehetősége kiszabadulni kényszerű sorsukból, vagy éppenséggel alávetettségük ellenére mégis úgy értékelik, hogy szabadulásuk esetén még létfenntartásuk is veszélybe kerül.²⁵

Varga János és Kui László a BBA-2.4.2-2015-0003 számú, "Kiskorúak jogellenes külföldre vitelének megakadályozása" című projekt keretében végzett kutatás során megállapította, hogy mivel Romániában virágzik a gyermekkereskedelem, amelynek áldozatait koldultatás és szexuális jellegű kihasználás céljából próbálják Nyugat-Európába juttatni, a magyar-román viszonylatban a határrendészek kiemelt figyelmet fordítanak a nem megfelelő szülői hozzájárulással rendelkező kiskorúak ellenőrzésére, amelyet egyébként a román határrendészeti szervek szigorúan végeznek.²⁶

A CONFRONT projektben részt vevő szakemberek a kutatás alapján azt feltételezik, hogy a Romániából érkező, kisgyermekkel kolduló nők a szervezett bűnözés áldozatai.²⁷

5. Összefoglalás

A határon átnyúló gyermekkereskedelem megelőzéséhez, valamint eseteinek feltárásához segítséget nyújt a kiskorú jogellenes külföldre juttatásával kapcsolatban észlelhető specifikus gyanúok, valamint Magyarország Kormánya által összegyűjtött gyermekáldozatokra vonatkozó ismérvek ismerete. Magyarország Kormánya összegyűjtötte az emberkereskedelem gyermek áldozataira jellemző ismérveket, melyek a következők:

- nem tarthat kapcsolatot szüleivel vagy gondviselőjével
- megfélemlítettnek tűnik, vagy egyébként az életkorának nem megfelelő magatartást tanúsít
- nincsenek a kortársai között, a munkahelyen kívül barátai
- nem járhat iskolába
- nem játszhat
- szegényes körülmények között, más gyermekektől elszigetelten él
- a vele együtt élőktől elkülönítve étkezik
- csak maradékot ehet
- életkorának nem megfelelő munkát végez
- felnőtt kíséret nélkül utazik
- olyan személyekkel utazik együtt, akik nem a hozzátartozói²⁸

Mindezek mellett észlelhetőek további, a gyermekkereskedelemre utaló jelek:

²⁴ Report from the Commission to the European Parliament and the Council Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2016) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims {SWD(2016) 159 final}

²⁵ Varga – Kui i.m. 139. o.

²⁶ Varga János – Kui László: A kiskorúak jogellenes külföldre vitele megakadályozásának helyzete Magyarország schengeni külső határain. Határrendészeti Tanulmányok, 2017/3. Különszám. 29. o.

²⁷ Vidra Zsuzsanna, Baracsi Kitti, Sebhelyi Viktória: Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális kizsákmányolás, koldultatás és zsebtolvajlásra kényszerítés. Central European University. Budapest, 2015. 187. o.

²⁸ Belügyminisztérium: Emberkereskedelem elleni küzdelem. Gyermekekre vonatkozó jelek. https://emberkereskedelem.kormany.hu/?_preview=63cc4f4f-1be1-5f08-5220-00002a504cac (Letöltés ideje: 2022.01.23.)

- a gyermek környezetében gyermek méretű, kifejezetten fizikai munkához, vagy prostituáltak által viselt ruhadarabok jelenléte
- játékok és gyermekruhák szokatlan helyeken, mint például bordélyban vagy üzemben
- egy személy állítása, amely szerint „talált” egy magára hagyott gyereket
- egy telefonnal magára hagyott gyermek, amelyet csak taxi hívására használhat
- jogellenes örökbefogadás feltárása²⁹

Varga János és Kui László listába szedte a határátkelőhelyeken a kiskorú jogellenes külföldre juttatásával kapcsolatban észlelhető specifikus gyanúok, melyek a következők:

- Az ellenőrzés alá vont gépjárműben kiskorú jelenlétére utaló tárgy (ruházat, játék stb.) található, azonban ennek ellenére a kiskorú nem észlelhető az utastérben, illetve a gépjárművel utazó felnőtt ellentmondásosan nyilatkozik a tárgyakkal kapcsolatban. Javasolt a gépjármű alapos átvizsgálása esetleges rejtékhely felkutatása érdekében.
- Kísérő nélkül utazó kiskorú.
- Ugyan kísérővel utazik a kiskorú, de nincs névazonosság, vagy állampolgársága eltér a kísérőtől.
- A kiskorút szállító gépjárműben egyáltalán nincs, vagy csak kevés olyan csomag található, amely a kiskorúval kapcsolatba hozható.
- A kiskorú vízumában, vagy útlevelében okirathamisításra utaló jelek találhatók.
- A kísérő vagy nem rendelkezik szülői hozzájárulással, vagy a bemutatott hozzájárulásban hamisításra utaló jelek találhatók.
- A kísérő nem tud kommunikálni a vele együtt utazó kiskorúval nyelvi akadály miatt.
- Kábult állapotban lévő kiskorú.
- A kiskorú szemmel láthatóan tart a vele utazó kísérőtől, vagy indokolatlanul idegesnek tűnik.
- A kiskorún szemmel látható sérülések vannak, vagy alultáplált és a kísérő nem tud erre elfogadható magyarázatot adni.
- A kiskorú kimerült, ruházata feltűnően szegényes.
- A kiskorú kísérője rendkívül együttműködő az ellenőrzés során, vagy indokolatlanul ideges.³⁰

²⁹ Belügyminisztérium i.m.

³⁰ Varga – Kui i.m. 149. o.